

ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ У СКЛАДІ ПОЛЬЩІ (1918-1939РР.)

УДК 340.15

Особливе місце серед проблем, які вимагають дослідження, є питання правового статусу органів місцевого самоврядування на території Західної України у складі Польщі у 1918-1939 роках. Такий аналіз є важливим для пошуків оптимальних способів захисту інтересів окремих етнічних територій та національних меншин, в тому числі в Україні. З огляду на вищезазначене, порушена в даній статті проблематика є актуальною.

Проблеми становлення правового статусу органів місцевого самоврядування на території Західної України у складі Польщі висвітлювалися в межах окремих розділів монографій В. Калиновича, Р. Шведа, Я. Мартинюка, проте переважна частина питань з даної проблеми залишається малодослідженою.

Метою дослідження є виявлення об'єктивних закономірностей, на основі яких можна поглибити історико-правові знання про систему органів місцевого самоврядування в Східній Галичині у складі Польщі.

У відповідності до міських австрійських законів 1889 і 1896рр., які ґрунтувалися на громадському законі 1866р., органи міського самоврядування обиралися на основі цензового куріального виборчого права. Перевагу у виборах до міських органів самоврядування мали землевласники, домовласники, промисловці, купці, чиновники, священники.

Основна відмінність між містами, які керувалися законами 1889 і 1896 рр., полягала в структурі органів міського самоврядування. Всі міста мали міські ради, що обиралися цензовими куріальними виборами і були розпорядчими та контрольними органами. Міські ради обирали зі свого складу міські правління.

В більших містах, які керувалися законом 1889 р., міське правління одержало назву магістрату і складалося з бургомістра, його заступника і 2-5 асесорів. У менших містах, які керувалися законом 1896 р., міське правління не називалося магістратом і складалося з начальника громади, його заступника і 2-5 асесорів.

Тільки місто Львів було виділене з повітового підпорядкування і мало міську раду, що складалася з 100 депутатів. Львівська міська рада обирала президента міста, 3-ох віце-президентів і певну кількість деле-

гатів магістрату. До складу магістрату, крім президента, віце-президента і делегатів міської ради, входили інші службовці міської ради.

Міське самоврядування на Волині до 1933 року спиралося в першу чергу на розпорядження Генерального комісара Східних земель, видане 14 серпня 1919р. [2]. Розпорядження стосувалося більших міст, перелічених в ньому. Міста з населенням менше 2000 мешканців були складовими волостей зі статусом громади, решта міст утворювали окрему волость.

Функції правотворчого та наглядового органу у міських волостях виконувала міська рада, а виконавчого - магістрат. В малих містах, які не значилися у вищезазваному розпорядженні, магістрати призначалися повітовими старостами і складались із бургомистра, його заступника та радних (повітовників), склад магістрату в більших містах включав президента, віце-президента і лавників.

Згідно з розпорядженням, міська волость вважалась територіальною самоврядною одиницею і юридичною особою, а її членами - особи, котрі володіли нерухомістю та проживали не менше 3 місяців на території волості. Особи без нерухомості отримували право членства в тому випадку, якщо мешкали у волості не менше 10 місяців. Цим розпорядженням членам волості надавали право користуватися її майном, брати участь у виборах до органів волосного самоврядування та їх роботи, а також користуватися, у разі потреби, її опікою.

Активним виборчим правом до волосних самоуправ були наділені всі мешканці незалежно від статі, які досягли 21-річного віку і постійно проживали в цій міській волості. Однак користуватись виборчим правом не могли керівники державної адміністрації, працівники правоохоронних органів, а також військовослужбовців. Всі права, в тому числі і виборче, член міської волості втрачав в разі вчинення ним злочину і з моменту початку слідства.

Пасивним виборчим правом до міської ради користувались особи, які відповідали таким умовам: а) володіли активним виборчим правом; б) досягли 25-річного віку; в) вміли читати і писати польською мовою.

Міська рада обирала магістрат, в тому числі бургомистра та його заступників, кандидатури яких подавались на затвердження повітовій державній адміністрації. У тому випадку, коли кандидатура відхилялась органами влади, проводились нові вибори. Якщо ж радні повторно обирали не затвердженого владою кандидата, то адміністрація призначала бургомистром одного з членів президії магістрату. Він керував доти, доки не затверджувався кандидат, обраний радними [5,с. 60].

Отже, адміністрація отримувала право відхиляти кандидатури бургомістрів до тих пір, поки результати виборів не починали відповідати всім її вимогам. В подальшому це значною мірою вплинуло на національний та соціальний склад магістратів Волинського воєводства. Бургомістр та його заступники складали відповідну присягу.

У 1924р. у виборче законодавство Другої Речі Посполитої знову було внесено суттєві зміни. Наприклад, до кандидатів, згідно із новим законодавством, ставились такі вимоги: обов'язкове знання польської мови (хоча б на рівні початкової школи), систематична сплата податків і, як мінімум, рік постійного проживання в даній волості. Всі ці умови повинні були забезпечити вибір осіб, “найбільш придатних для роботи у самоврядуванні” [1].

Згідно із новим законодавством, радні не втрачали своїх мандатів у тому випадку, коли обиралися до магістрату чи правління сільської волості, за винятком посади війта. Однак, коли на засіданнях вищезазначених інституцій обговорювалась їх діяльність, члени волосних рад не мали права ухвального голосу [6,с.63].

У 1928 році в Польщі були проведені вибори до органів міського самоврядування. В результаті виборів у Львівському воєводстві з 2024 мандатів міських рад менших міст (за законом 1896р.) українці здобули 222 мандати (10 відсотків), євреї – 758 мандатів (37 відсотків), інші національності - 21 мандат [5, с. 4].

З 520 мандатів міських рад більших міст Львівського воєводства (за законом 1889р.) було обрано 62 українців до складу міських правлінь. В містечках Львівського воєводства - Яричів Новий, Щирець, Винники, Наварія з переважною більшістю українського населення було по одному (найвище по два) члени правління української національності [1].

Особлива ситуація склалася під час проведення виборів до органів міського самоврядування, що відбулись у тому ж 1927р. Там, де результати виборів не задовольняли воєводські власті, вони були визнані недійсними і проводилися вдруге. Наприклад, у Любомлі в першому турі всі 12 мандатів виборців отримали євреї, у другому - 5 євреїв, 5 поляків, один українець та один росіянин. Але й це не задовольнило адміністрацію, яка провела ще й третій тур виборів у Любомлі. Повторні вибори також відбулись у Ковелі, Корці, Острозі [8,с.67].

Воєвода мав право розпуску міської ради. Протягом трьох тижнів з моменту розпуску оголошувались вибори, а до обрання нового складу міської ради всі її функції виконував магістрат. Новообрані радні визначали кандидатури майбутніх бургомістра і лавників. Попередній магістрат виконував свою діяльність до часу вступу в дію нового.

Виборними органами повітового комунального зв'язку на території Волині були повітовий сеймик, повітовий виділ і повітовий староста. Оскільки міста з кількістю населення понад 25000 мешканців становили самостійний міський повіт, то тут органами виступали міська рада, магістрат і президент міста.

1. ДАВО, ф. 46, оп. 1, спр. 849 Протоколи з'їзду керівників повітових відділів та інспекторів самоуправління.
2. ДАВО, ф. 46, оп. 1, спр. 1150 Звіти повітових староств про результати виборів до міських рад.
3. ДАЛО, ф. 1, оп. 37, спр. 246
4. ДАЛО, ф. 1, оп. 37, спр. 529
5. ДАЛО, ф. 1, оп. 37, спр. 2436
6. ДАЛО, ф. 200, оп. 1, спр. 59
7. Кульчицький В. С. Державний лад і право в Галичині (в другій половині XIX ст. – на поч. XX ст.), Львів, 1966
8. Szwed R. Samorzadowa Rzeczypospolita 1918-1939. – Czestochow, 2000. - 246s.
9. Розпорядження Польської ліквідаційної комісії від 10.12.1918 року №596.
Prystash L.T.

The forming Order of local Government Organs on the territory of Western Ukraine under Poland (1918-1939)

The article deals with the problems of local government legal status formation on the territory of Western Ukraine under Poland.

Keywords: law, the right to vote, city council, city advices, volost management, local government organs.